

"DADIL MLAR BILAN KATTA HAYOT SARI: OILA MAS'ULIYATI, SHA'NI VA QADRI"

O'RINBAYEVA DILNOZA NASIRULLAYEVNA

Jizzax ilg'or kasbiy mahorat texnikumi tarbiya fani o'qituvchisi

TO'LQINOVA SEVINCH ERKIN QIZI

Jizzax ilg'or kasbiy mahorat texnikumi tarbiya fani o'qituvchisi

Kirish: Katta hayot ostonasidagi yoshlik va mas'uliyat tartibi

Inson umrining eng go'zal, ayni paytda eng mas'uliyatli davri — bu mustaqil hayot ostonasiga qadam qo'yish pallalaridir. Yoshlik — bu faqatgina orzular parvozi yoki cheksiz imkoniyatlar ramzi emas, balki kelajak poydevorini mustahkam qurish, jamiyatda o'z o'rnini topish va eng muhimi, oila deb atalmish muqaddas dargohga ma'naviy hamda jismoniy jihatdan tayyor bo'lish davridir.

Bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan XXI asrda yoshlarning dadil qadam tashlashi ularning bilim darajasi, dunyoqarashi va ma'naviy yetukligiga bog'liq. Katta hayot — bu sinovlar, kutilmagan burilishlar va cheksiz mas'uliyatlar maydonidir. Ushbu maydonda har bir yosh yigit-qiz o'z qadamini o'ylab, oqilona bosishi lozim. Bu yo'lda ularga eng asosiy mayoq va tayanch bo'ladigan tushunchalar — bu **oilas mas'uliyati, oila sha'ni va insoniy qadr-qimmatdir**.

"Oila — jamiyatning asosiy bo'g'inidir hamda jamiyat va davlat muhofazasida bo'lish huquqiga ega."

— O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi

Ushbu maqolada yoshlarning mustaqil hayotga qadam qo'yishi, oilaviy munosabatlarning psixologik, huquqiy, ma'naviy asoslari hamda jamiyat oldidagi burchlari chuqur tahlil qilinadi.

1-bob. Dadil qadamlar: Mustaqil hayot poydevori

1.1. Mustaqillik nima? Yoshlarda irodani shakllantirish

Mustaqil hayotga qadam qo'yish — bu faqatgina ota-ona bag'ridan uzoqlashish yoki shaxsiy daromadga ega bo'lish degani emas. Haqiqiy mustaqillik — bu o'z qilmishlari, qarorlari va ularning oqibatlarini uchun javobgarlikni to'liq o'z bo'yniga olish qobiliyatidir.

Yoshlik davrida yigit va qizlarda dadillik, ya'ni qat'iyatlilik xislati shakllanishi juda muhim. Dadil qadam tashlash uchun insonga quyidagi fazilatlar zarur bo'ladi:

Aniq maqsadning mavjudligi: Maqsadsiz yashash — yelkansiz kemada suzish kabi.

Bilim va kasb-hunar: Zamonaviy dunyoda bilim va hunarsiz mustaqil iqtisodiy poydevor qurib bo'lmaydi.

Ruhiy barqarorlik: Muvaffaqiyatsizlikka uchraganda tushkunlikka tushmay, undan xulosa chiqara olish.

1.2. Katta hayotning ilk sinovlari va ularni yengish strategiyalari

Yoshlar o'qishni tamomlab, mehnat faoliyatini boshlaganlarida yoki yangi ijtimoiy muhitga kirganlarida ko'plab to'siqlarga duch kelishadi. Bular — raqobat, moliyaviy qiyinchiliklar, odamlar bilan kelisha olish san'ati va vaqtni to'g'ri boshqarish (time-management) muammolaridir.

Dadil qadam tashlash — xato qilmaslik degani emas, balki xatolardan to'g'ri dars olib, oldinga intilish demakdir. Buning uchun yoshlar kitob mutolaasiga, shaxsiy rivojlanishga va tajribali insonlarning maslahatlariga tayanishlari lozim.

2-bob. Oila — muqaddas dargoh va uning ijtimoiy mohiyati

2.1. Dunyo tamaddunida oila instituti

Oila — insoniyat tarixi davomida shakllangan eng barqaror va eng muqaddas ijtimoiy institutdir. Har qanday davlat va jamiyatning kuchi, qudrati va ma'naviy darajasi undagi oilalarning ahvoli bilan belgilanadi. Agar oila mustahkam, tinch va totuv bo'lsa, jamiyat ham barqaror va osoyishta bo'ladi.

Sharq madaniyatida, xususan, o'zbek xalqining milliy qadriyatlarida oilaga bo'lgan e'tibor har doim yuqori cho'qqida bo'lgan. Oila — bu faqatgina ikki insonning birga yashashi emas, balki millat genofondini saqlovchi, urf-odat va an'analarni kelajak avlodga yetkazuvchi asosiy maskandir.

2.2. Zamonaviy dunyoda oilaning funksiyalari

Bugungi globallashuv davrida oilaning bir qator an'anaviy funksiyalari o'zgarib borayotgan bo'lsa-da, uning tub mohiyati saqlanib qolmoqda:

Reproduktiv funksiya: Inson naslini davom ettirish.

Tarbiyaviy funksiya: Barkamol avlodni voyaga yetkazish. Oilada berilgan tarbiya — insonning butun umrlik xarakterini belgilaydi.

Iqtisodiy-xo'jalik funksiyasi: Oilaviy budjetni shakllantirish, moddiy ehtiyojlarni qondirish.

Psixologik va emotsional qo'llab-quvvatlash: Tashqi dunyodagi stress va qiyinchiliklardan so'ng, inson oilasida xotirjamlik va mehr topishi kerak.

3-bob. Oila mas'uliyati: Er va xotinning burch hamda majburiyatlari

3.1. Mas'uliyat tushunchasining psixologik va ma'naviy jihatlari

Oila qurish — bu shunchaki to'y tantanasi va baxtli kunlardan iborat emas. Bu — ulkan mas'uliyat yukini yelkaga olish demakdir. Afsuski, bugungi kunda ko'plab yoshlar oilaviy hayotga faqatgina romantik nuqtai nazardan qarab, uning majburiyatlar tomoniga kelganda o'jizlik qilib qolishmoqda.

Mas'uliyat — bu sherigining huquqlarini hurmat qilish, uning kamchiliklarini kechira bilish va oilaning moddiy hamda ma'naviy farovonligi uchun tinimsiz mehnat qilishdir.

3.2. Oilada erkak kishining (erning) mas'uliyati

Erkak kishi — oilaning ustuni, uning himoyachisi va moddiy ta'minotchisidir. Sharqona oila modelida erkak kishining zimmasiga juda katta burchlar yuklanadi:

Moddiy ta'minot (Nafaqat): Oilani halol rizq bilan boqish, kiyintirish va uy-joy bilan ta'minlash.

Himoya va xavfsizlik: Oila a'zolarini tashqi salbiy ta'sirlardan, xavf-xatarlardan himoya qilish.

Rahbarlik va adolat: Oilani boshqarishda emotsiyalarga berilmay, aql va adolat bilan qaror qabul qilish. Erkak kishining oiladagi so'zi va amali bir bo'lishi lozim.

3.3. Oilada ayol kishining (xotinning) mas'uliyati

Ayol kishi — oilaning chirog'i, uning ma'naviy-ruhiy iqlimini yaratuvchidir. Ayolning donoligi va sabri tufayli eng og'ir damlarda ham oila saqlanib qolinishi mumkin:

Oila muhitini asrash: Uyda shinamlik, osoyishtalik va mehr-muhabbat muhitini yaratish.

Farzand tarbiyasi: Farzandlar poydevoriga ilk insoniy fazilatlarni singdirish.

Turmush o'rtog'ini qo'llab-quvvatlash: Erining qiyinchiliklarida unga dalda bo'lish, uning topganiga qanoat qilish va isrofga yo'l qo'ymaslik.

4-bob. Oila sha'ni va qadri: Milliy hamda umuminsoniy qadriyatlar

4.1. Sha'n va nomus tushunchalari

"Sha'n" va "Nomus" — bu insonning va u mansub bo'lgan oilaning jamiyat oldidagi obro'-e'tibori, yuzi va ma'naviy pasportidir. Oila sha'ni — bu yillar davomida ota-bobolar tomonidan to'plangan yaxshi nomni asrash va uni bulg'amaslikdir.

Oila sha'nini saqlash har bir oila a'zosidan yuksak madaniyat va xulq-atvorni talab qiladi. Ko'chada, ishxonada yoki ijtimoiy tarmoqlarda qilingan har bir nojo'ya harakat nafaqat shaxsning o'ziga, balki uning butun oilasiga, ota-onasiga va farzandlariga qora dog' bo'lib tushadi.

4.2. Oilaviy qadriyatlar tizimi

Oila qadri quyidagi tamoyillar asosiga quriladi:

Qadriyat	Tavsifi va ahamiyati
O'zaro hurmat	Er-xotin bir-birining shaxsiyatini, fikrini va huquqlarini hurmat qilishi shart. Hurmat bo'lmagan joyda muhabbat tezda so'nadi.

Qadriyat	Tavsifi va ahamiyati
Ishonch va sadoqat	Xiyonat va yolg'on — oilani ildizidan qurituvchi zahar. Sadoqat oilaning eng mustahkam qal'asidir.
Kattalarga hurmat, kichiklarga izzat	Qaynona-qaynota, ota-onalarning duosini olish, ularga xizmat qilish oilaga baraka olib keladi.
Bag'rikenglik (Sabr)	Ideal inson bo'lmaydi. Bir-birining kamchiliklariga sabr qilish, tushunishga intilish oilaviy baxt kalitidir.

5-bob. Yosh oilalarda uchraydigan muammolar va ajrimlarning oldini olish

5.1. Ajrimlarning asosiy sabablari (Tahlil)

Bugungi kunda yosh oilalar o'rtasida ajrimlar sonining ortib borayotgani jamiyatimizning eng og'riqli nuqtalaridan biridir. Statistik ma'lumotlar va sotsiologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ajrimlarga quyidagi omillar sabab bo'lmoqda:

Hayotga tayyor bo'lmashdan oila qurish: Yoshlarning moddiy va ma'naviy jihatdan mustaqil bo'lmay turib, his-tuyg'ularga berilib turmush qurishi.

Uchinchi shaxslarning aralashuvi: Ota-onalar yoki qarindoshlarning yosh kelin-kuyovlarning shaxsiy hayotiga, ichki ishlariga asossiz aralashishi

Ijtimoiy tarmoqlar va virtual hayot: Virtual dunyodagi "soxta baxt" va "hashamatli hayot"ga havas qilib, o'z turmushidan norozi bo'lish, ijtimoiy tarmoqlar orqali kelib chiqadigan rashk va ishonchsizlik.

Sogʻliqni saqlash muammolari: Nikohdan oldin tibbiy koʻrikdan oʻtmaslik yoki bepushtlik muammolari.

5.2. Inqirozlardan chiqish yoʻllari

Yosh oiladagi inqirozlarni bartaraf etish uchun har ikki tomon ham murosaga kelishni oʻrganishi kerak.

Muloqot madaniyati: Muammolarni janjal bilan emas, oʻtirib, gaplashib, bir-birini eshitgan holda hal qilish.

Kattalarning ijobiy maslahati: Ota-onalar yoshlarni ajratishga emas, balki ularni birlashtirishga, sabrga chorlashlari lozim.

Psixologik xizmatlardan foydalanish: Zarur hollarda oilaviy psixologlar yordamiga murojaat qilish madaniyatini shakllantirish.

6-bob. Farzand tarbiyasi — kelajakka qoʻyilgan eng katta sarmoya

6.1. Oiladagi muhitning farzand psixologiyasiga taʼsiri

Farzand — oila daraxtining mevasidir. Bola koʻrganini qiladi, eshitganini takrorlaydi. Agar oilada doimiy ravishda urush-janjal, haqoratlar boʻlsa, u yerda ulgʻaygan bola qoʻrqoq, tajovuzkor yoki oʻziga ishonchsiz boʻlib oʻsadi.

Aksincha, oʻzaro mehr-muhabbat, hurmat va ilmga intilish bor boʻlgan oilada voyaga yetgan farzandlar jamiyat uchun foydali, komil insonlar boʻlib yetishadi. Bola tarbiyasida eng asosiy qoida — **shaxsiy namuna** koʻrsatishdir. Ota-onaning oʻzi kitob oʻqimasdan, bolasiga "kitob oʻqi" deyishi hech qanday samara bermaydi.

6.2. Milliy va zamonaviy tarbiyaning uygʻunligi

Bugungi kun farzandlarini faqatgina eski uslublar bilan tarbiyalab boʻlmaydi. Biz ularga milliy qadriyatlarimizni (kattaga hurmat, mehmondoʻstlik, Vatanga muhabbat) singdirish bilan birga, zamonaviy bilimlarni (IT texnologiyalar, xorijiy tillar, tanqidiy fikrlash) ham oʻrgatishimiz shart. Shundagina ular jahon arenalarida raqobatbardosh boʻla oladilar.

7-bob. Huquqiy madaniyat va oila qonunchiligi

7.1. Oila kodeksi va undagi huquqiy kafolatlar

Oila nafaqat maʼnaviy, balki huquqiy munosabat hamdir. Oʻzbekiston Respublikasining Oila kodeksida er va xotinning huquq va majburiyatlari, mulkiy munosabatlari, farzandlar oldidagi burchlari aniq belgilab qoʻyilgan.

Yoshlar oila qurishdan oldin oʻzlarining huquqiy majburiyatlarini yaxshi bilishlari kerak. Masalan, nikoh shartnomasi tuzish madaniyati yoshlar oʻrtasida toʻgʻri tushunilishi lozim. Bu bir-biriga ishonmaslik emas, balki kelajakdagi mulkiy munosabatlarni qonuniy tartibga solish chorasidir.

7.2. Nikoh yoshi va sogʻlom oila

Qonunchilikda belgilangan nikoh yoshiga qatʼiy amal qilish — sogʻlom oila qurishning eng muhim shartidir. Erta nikohlarning oldini olish — qizlarning ham jismonan, ham maʼnaviy jihatdan ona boʻlishga tayyorlanishi uchun imkoniyat yaratadi. Nikohdan oldingi majburiy tibbiy koʻrik esa kelajakda nogiron farzandlar tugʻilishining oldini olishga xizmat qiladi.

Xulosa:

Kelajakka dadil va yorugʻ yuz bilan

Dadil qadamlar bilan katta hayotga kirib kelayotgan aziz yoshlar! Hayot — bu sizga berilgan eng buyuk imkoniyat va eng qimmatli neʼmatdir. Unda oʻz

o‘rningizni topish, ota-onangiz va xalqingiz faxrlanadigan inson bo‘lish o‘z qo‘lingizda.

Oila qurish ostonasida turgan ekansiz, uning mas’uliyatini yurakdan his qiling. Oila — bu faqatgina baxtiyor lahzalar maskani emas, balki birgalikda yengib o‘tiladigan sinovlar yo‘lidir. Oila sha’nini, o‘z qadr-qimmatingizni har qanday vaziyatda ham baland tuting. Unutmangki, har bir mustahkam oila — qudratli Vatanning kichik bir bo‘lagidir. Vatanimizning kelajagi, millatimizning ma’naviy qiyofasi siz bugun poydevor qo‘yadigan oilalarning mustahkamligiga bog‘liqdir.

Foydalanilgan manbalar va adabiyotlar:

- 1.O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
- 2.O‘zbekiston Respublikasining Oila kodeksi.
- 3.Sh.M. Mirziyoyev — "Yangi O‘zbekiston strategiyasi".
- 4.Oilaviy psixologiya va pedagogikaga oid ilmiy maqolalar to‘plami.